

Kai Sørlander, *Om Menneskerettigheder - Er en global etik mulig?*, København: Rosinante, 2000, 171 s., kr. 198,00.

Kai Sørlander lader ikke sine læsere i tvivl om formålet med sin bog; det understreges hyppigt, at målet er *rationelt at begrunde* (negativt eller positivt) menneskerettigheder, som de fremtræder i centrale erklæringer. Det synes at være en prisværdig ambition, især hvis man, som anmelderen, deler Sørlanders høje vurdering af *begrundelse* og samtidig finder, at den har en for lille plads i den politiske diskurs. Problemet er, at Sørlander i urimelig grad indsnævrer, hvad der er en plausibel *begrundelse* for moral. For Sørlander er det kun den rationelle begrebslogiske *begrundelse* for moral, der passerer nåleøjet - resten er tro. Hermed siger han implicit, at kun det, Kant forsøgte i den sidste del af *Grundlegung* (og som han senere i *Kritik der praktischen Vernunft* beskrev som et forfejlet projekt), kan tælle som en tilfredsstillende *begrundelse* af moralen. Han udelukker derved en række forsøg på andre *begrundelser* for moral. Han giver enkelte argumenter for, at det for eksempel ikke er tilfredsstillende at give vores dagligdags moralske overbevisninger speciel vægt. Disse argumenter går på, at de sidste også må *begrundes* for ikke at være *dangling distinctions* (pp. 45-5). Det er sandt, men hvorfor skulle vi antage, at den eneste måde at *begrunde* dem på går fra rationaliteten som fundament til moralen? Det kunne for eksempel tænkes, og det er blevet tænkt (af Kant og kantianere), at moralen er den praktiske del af vores fornuft, som ikke kan eller skal udledes fra det rationelle, men som skal gøres autentisk i kraft af dens relation til fornuften som sådan og til vores moralske intuitioner som rimelige personer.

Den ikke tilfredsstillende *begrundelse* for Sørlanders afgrænsning gør ikke bare værket mindre interessant, end det kunne have været. Den fører også til unfair udfald mod positioner forfægtet af Poul Lübcke og Tøger Seidenfaden. Den første citeres for det udsagn, at et hvert politisk standpunkt i sidste ende bygger på "nogle *grundværdier*, som ikke kan *bevises* ..." (p. 30, kursivering i teksten); den sidste for, at "der er en etisk grundnorm om menneskelig ligestilling" (p. 46). Disse positioner er ifølge Sørlander at sidestille med tro, idet der foretages ikke-rationelle spring (p. 30). Endvidere er sådanne spring udtryk for intellektuel dovenskab (p. 50). Det er et meget dogmatisk syn, da hverken Lübckes eller Seidenfadens position på nogen måde synes udelukket fra et *begrundelsesmæssigt* fundament i fornuften - et fundament tilvejebringelsen af hvilket ikke er for de dovne.

Begrundelsen for en global etik, og dermed en nødvendig betingelse for generelle fordringer og/eller rettigheder som disse er udtrykt i FN's menneskerettighedserklæring, finder Sørlander i begrebslogiske betingelser. Hans fortrukne her er det, han kalder "det etiske konsistenskrav". Argumentet er følgende: Et etisk princip er et bør-udsagn; bør forudsætter kan, altså at den enkelte kan leve og handle i overensstemmelse med det, der kræves; hvis den betingelse universaliseres, får vi det etiske konsistenskrav: "man skal handle i konsistens med, at man selv og andre personer - de, som berøres af ens handlinger - kan leve som personer" (p. 63). På denne baggrund gøres begyndelsen til en politisk filosofi

Kai Sørlander, *Om Menneskerettigheder - Er en global etik mulig?*, København: Rosinante, 2000, 171 s., kr. 198,00.

Kai Sørlander lader ikke sine læsere i tvivl om formålet med sin bog; det understreges hyppigt, at målet er *rationelt at begrunde* (negativt eller positivt) menneskerettigheder, som de fremtræder i centrale erklæringer. Det synes at være en prisværdig ambition, især hvis man, som anmelderen, deler Sørlanders høje vurdering af *begrundelse* og samtidig finder, at den har en for lille plads i den politiske diskurs. Problemet er, at Sørlander i urimelig grad indsnævrer, hvad der er en plausibel *begrundelse* for moral. For Sørlander er det kun den rationelle begrebslogiske *begrundelse* for moral, der passerer nåleøjet - resten er tro. Hermed siger han implicit, at kun det, Kant forsøgte i den sidste del af *Grundlegung* (og som han senere i *Kritik der praktischen Vernunft* beskrev som et forfejlet projekt), kan tælle som en tilfredsstillende *begrundelse* af moralen. Han udelukker derved en række forsøg på andre *begrundelser* for moral. Han giver enkelte argumenter for, at det for eksempel ikke er tilfredsstillende at give vores dagligdags moralske overbevisninger speciel vægt. Disse argumenter går på, at de sidste også må *begrundes* for ikke at være *dangling distinctions* (pp. 45-5). Det er sandt, men hvorfor skulle vi antage, at den eneste måde at *begrunde* dem på går fra rationaliteten som fundament til moralen? Det kunne for eksempel tænkes, og det er blevet tænkt (af Kant og kantianere), at moralen er den praktiske del af vores fornuft, som ikke kan eller skal udledes fra det rationelle, men som skal *gøres* autentisk i kraft af dens relation til fornuften som sådan og til vores moralske intuitioner som rimelige personer.

Den ikke tilfredsstillende *begrundelse* for Sørlanders afgrænsning gør ikke bare værket mindre interessant, end det kunne have været. Den fører også til unfair udfald mod positioner forfægtet af Poul Lübcke og Tøger Seidenfaden. Den første citeres for det udsagn, at et hvert politisk standpunkt i sidste ende bygger på "nogle *grundværdier*, som ikke kan *bevises* ..." (p. 30, kursivering i teksten); den sidste for, at "der er en etisk grundnorm om menneskelig ligestilling" (p. 46). Disse positioner er ifølge Sørlander at sidestille med tro, idet der foretages ikke-rationelle spring (p. 30). Endvidere er sådanne spring udtryk for intellektuel dovenskab (p. 50). Det er et meget dogmatisk syn, da hverken Lübckes eller Seidenfadens position på nogen måde synes udelukket fra et *begrundelsesmæssigt* fundament i fornuften - et fundament tilvejebringelsen af hvilket ikke er for de dovne.

Begrundelsen for en global etik, og dermed en nødvendig betingelse for generelle fordringer og/eller rettigheder som disse er udtrykt i FN's menneskerettighedserklæring, finder Sørlander i begrebslogiske betingelser. Hans fortrukne her er det, han kalder "det etiske konsistenskrav". Argumentet er følgende: Et etisk princip er et bør-udsagn; bør forudsætter kan, altså at den enkelte kan leve og handle i overensstemmelse med det, der kræves; hvis den betingelse universaliseres, får vi det etiske konsistenskrav: "man skal handle i konsistens med, at man selv og andre personer - de, som berøres af ens handlinger - kan leve som personer" (p. 63). På denne baggrund *gøres* begyndelsen til en politisk filosofi

med to centrale søjler. Den første er en bæredygtig *basissikring* til den enkelte borger, der sikrer mod at andre påfører én skade og sikrer hjælp, hvis man er nødlidende. Den anden er *demokrati*. Personer er lige under det etiske konsistenskrav. Derfor har ingen en speciel ret til at lede - lige værdighed må gælde; og lige værdighed respekteres kun i en form for demokrati (pp. 71-72). Hver person er forpligtiget på det etiske konsistenskrav; Sørlander etablerer altså, prisværdigt, en universel fordring, som han dog ikke mener giver anledning til rettigheder, da rettigheder altid er betingede - herunder af vores vilje (relativ til vores evner) til at indløse fordringen (pp. 82, 167 ff.)

Givet Sørlanders henvisning i begyndelsen af bogen til behovet for "en eller anden form for internationalt politisk system" (p. 7) og begrundelse af universelle fordringer til personer, kunne læseren nu forvente en udfoldelse af et sæt af ganske krævende specifikke fordringer (der er trods alt mange mennesker i verden, der er truet på deres eksistens som person, og derfor synes fordringen, som det etiske konsistenskrav stiller, at kræve signifikante ændringer af rige landes og deres indbyggers adfærd). Sørlander leverer dog noget ganske andet. Han søger at retfærdiggøre omtrent den afgrænsning, som vestlige demokratier, som Danmark, faktisk foretager over for omverdenen. Det gøres ud fra hensyn til den anden grundpille i Sørlanders politiske filosofi - demokratiets; et nationalt demokrati forstås. Det er mystisk, da demokratiet søges udledt af det etiske konsistenskrav, hvorfor det sidste må være overordnet det første. Givet at relationen er således, så må hensynet til at hjælpe legitime asylansøgere (personer, der er truet i deres mulighed for at eksistere tåleligt som personer eller at eksistere som sådan overhovedet) *prima facie* veje tungere end hensynet til demokrati; men dette benægter Sørlander. Han mener, at hensynet til demokratiet og de svage *medborgere* må veje tungest (p. 115).

Denne - givet præmisserne - overraskende konklusion følges op af et forsvar for, at Dansk Folkeparti, og de holdninger de forfægter, er stuerene i den forstand, at de ikke er hverken værre eller bedre end velstillede liberales holdninger til flygtninge. Denne, ikke i sig selv uplausible, påstand forsvares dog på en meget uholdbar måde. Sørlander *tilskriver* liberale en position, som *han selv* har defineret som en binding på fordelingspolitik (pp. 158-159, 162). Den siger, at der ikke må omfordeles på en sådan måde, at den enkelte ikke bevarer sin plads i indkomsthierarkiet (p. 89). *Hvis* velstillede liberale accepterer denne binding, så udtrykker de en uvillighed til at bære byrder. Denne uvillighed betinger samtidig (i kraft af uligheden, den tillader), at de velstillede liberale har en høj placering i bolighierarkiet og således ikke bor blandt flygtninge og mindrebemidlede medborgere. *Derfor* kan de ikke komme og sige, at mindrebemidlede *medborgere* skal bære byrderne ved at få "naboer, som kommer med andre skikke og fremmede sprog, og som man derfor (alt andet lige) umiddelbart har vanskeligere ved at kommunikere med" (p. 159). Det er uklart, at liberale har gode grunde til at tilslutte sig ideen om indkomsthierarkiet som en binding på fordelingspolitikken, og selv hvis de gjorde det (eller burde gøre det), så må der også argumenteres for byrdepræmissen i argumentet, og hvis den holder, for ønskeligheden eller uundgåeligheden af et bolighierarki.

Sørlander synes således, når det kommer til at udlede politiske konsekvenser af det etiske konsistenskrav, at afvige fra den smalle rationalistiske sti, han ellers udstikker; hans moralske intuitioner synes her at få frit og usystematisk løb. Moralske intuitioner er, som nævnt, ikke nødvendigvis kraftløse i forhold til at indgå i et plausibelt fundament for moral. De kræver blot en ramme, som Sørlander udelukker ved den indsnævring af begrundelsesfeltet, han foretager. Hvis vi inddrager intuitioner, så kunne vi begynde med en, der er underligt fraværende i Sørlanders bog: hver dag i verden er der mennesker, der bliver udsat for fysiske og psykiske uhyrligheder og/eller lider under sult. De er personer ligesom mig selv og min syge bedstemor. De har legitime krav - formuleret som rettigheder måske - på at kunne fortsætte med at være personer under rimelige forhold.

Søren Flinch Midtgaard
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Lilli Zeuner, *Sociologisk kulturteori mellem naturvidenskabelig og samfundsvidenskabelig tænkning*, København: Nyt fra Samfundsvidenskaberne, 2000, 383 s., kr. 348,00.

Det overordnede formål med bogen er at undersøge tesen om, at sociologisk kulturteori er præget af splittelsen mellem naturvidenskabelig og kulturvidenskabelig tænkning. Hvis tesen holder, er sigtet at afklare, om det er muligt at skabe en syntese mellem de to former for tænkning.

Forfatteren indleder med at klargøre, hvad der forstås ved henholdsvis naturvidenskabelig og kulturvidenskabelig tænkning. Som metateori i denne forbindelse sættes specielt fokus på først Karl Popper som repræsentant for den naturvidenskabelige tænkning, hvis videnskabsteoretiske tænkning er rettet mod en søgen efter forklaring, og dernæst Hans-Georg Gadamer som repræsentant for den kulturvidenskabelige tænkning, der er rettet mod fortolkning. Herudover omtales kort forskellige sociologer, der i deres arbejde har forsøgt at overvinde modsætningen - det drejer sig om Luhmann, Cassirer og Dag Østerberg.

I forbindelse med at undersøge om tesen er relevant over tid, har forfatteren valgt at inddrage en række klassiske og nutidige sociologers værker. Hermed skulle det være muligt at undersøge, om den begrebmæssige ramme har en varig karakter i relation til den sociologiske kulturteori. Fra den klassiske sociologi behandles Émile Durkheim, Max Weber og Georg Simmel, og fra den nutidige sociologi inddrages Margaret Archer, Robert Wuthnow og Pierre Bourdieu, som ligeledes opfattes som centrale sociologer i forbindelse med udviklingen af teorien om kultur.

Forfatteren griber sin undersøgelse af tesen an på den måde, at der først ses på, hvorledes de udvalgte teoretikere har forholdt sig til metodologiske spørgsmål af relevans for naturvidenskabelige og kulturvidenskabelige tankeformer og herefter undersøges, hvilken opfattelse af kultur, der gør sig gældende hos de